

Марчук О. О., к.пед.н., доцент (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка С. Дем'янчука, м. Рівне)

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО СВІДОГЛЯДУ УЧНІВ ЛУЦЬКОЇ ГІМНАЗІЇ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

В останні десятиліття посилюється інтерес вчителів та науковців до виховання національно-патріотичних ідеалів у підростаючого покоління. Сучасні нормативні освітні документи зазначають, що «держава повинна забезпечувати виховання особистості, яка усвідомлює свою належність до Українського народу, збереження та збагачення українських культурно-історичних традицій, виховання шанобливого ставлення до національних святинь, української мови» [1]. У нинішніх підручниках для майбутніх вчителів зазначено, що основою виховання має бути сповідування національних ідеалів: «Мета виховання ґрунтується на національних цінностях, надаючи вихованню цілеспрямованості та забезпечуючи його результативність» [2, с. 406]. Окрім того, актуальність виховання молоді в дусі патріотизму зумовлюється подіями, що відбуваються на сході України, проведенням антитерористичної операції (АТО), призовом юнаків на строкову службу в армію, створенням молодіжних волонтерських організацій для допомоги переселенцям, сім'ям загиблих героїв тощо.

При здійсненні національно-патріотичного виховання молоді доцільно використовувати досвід вчителів минулих століть. Прикладом для наслідування виховання молоді в дусі патріотизму може слугувати організація навчання Луцькій українській гімназії імені Лесі Українки у 20–30 рр. ХХ ст. Проведений аналіз архівних матеріалів засвідчив, що із гімназистами проводилася широкомасштабна виховна робота, спрямована на розширення їх світогляду, патріотизму, бережливого ставлення до культурних надбань людства, сповідування морально-етичних ідеалів.

Серед документів Волинського державного обласного архіву із фонду 73 «Луцька українська гімназія імені Лесі Українки» нами опрацьовано «Хроніки гімназії за 1926–1929 рр.» [3], «Протоколи засідань батьківського комітету» [4], «Звіти про екскурсії учнів гімназії до Львова, Кременця, Гданська, Варшави» [5], які дозволили визначити специфіку проведення національно-патріотичних заходів. У ході аналізу архівних документів встановлено, що учні гімназії щорічно брали участь у читанні та обговоренні рефератів про життя і творчість Т. Шевченка, Лесі Українки, просвітителів Кирила та Мефодія; влаштовували літературно-музичні вечори, переглядали вистави за творами Т. Шевченка, М. Старицького, І. Карпенка-Карого, І. Котляревського.

У 1927–1928 н. р. вчителі Луцької української гімназії імені Лесі Українки, окрім традиційних Свята Матері та Днів Шевченка, організували проведення Слов'янського Вечора (24 травня 1928 р.) та разом із учнями зробили постановку п'єс «Наталка Полтавка» І. Котляревського (16 жовтня 1927 р.), «Мартин Боруля» І. Карпенко-Карого (18 грудня 1927 р.), поставили на сцені театральну балетну замальовку «Пробудження весни» (13 листопада 1927 р.), в якій були задіяні гімназисти початкових класів. До проведення літературно-музичних свят долучалися члени національно спрямованих громадських об'єднань Волинського регіону, відомі артисти, художники, поети.

Керівництво Луцької української гімназії сприяло проведенню краєзнавчих екскурсій на території Волині, відтак гімназисти відвідували архітектурні та історичні пам'ятки регіону, наприклад, у 1928–1929 н. р. ними було здійснено екскурсії на Луцьку волинську виставку, в міський парк, місцевий звіринець. Значним досягненням та гордістю колективу Луцької української гімназії імені Лесі Українки можна вважати проведення у 1927 р. на Великодні свята екскурсії до Варшави, яку відвідали 28 гімназистів разом із 5 своїми вчителями.

На уроках гімназисти продовжували активно знайомитися із надбаннями українського народу в галузі освіти, науки, мистецтва, красного письменства. Нами було проаналізовано «Програму викладання української мови в гімназії за 1927–1928 н. р.» [6] для учнів восьмого класу. Проведений аналіз програми дозволяє констатувати той факт, що учні починали вивчення нової теми ознайомленням із історичним, економічним та культурним розвитком України. Так, розділ «Література ХІХ ст.» розпочинався темою «Доба після великих реформ». Після її засвоєння гімназисти вивчали відомості із літературознавства, зокрема, виокремлювали специфічні особливості літературних напрямів (реалізму та романтизму), що розвивалися в той час. Згідно із навчальною програмою, у Луцькій українській гімназії імені Лесі Українки під час вивчення літератури опрацьовували твори давнього письменства («Повість минулих літ», «Київський патерик», «Ходіння Богородиці по муках», «Слово о полку Ігоревім»).

При вивченні цих історичних пам'яток вчителі гімназії пояснювали дітям важливість служіння українському народові та необхідність об'єднання усіх демократичних сил заради розбудови власної державності. Вчителі звертали увагу не лише на ідею та проблематику творів українського письменства, а, головню, на їх художню вартість. Восьмикласники аналізували художні деталі, вчилися відчувати психологічні переживання головних героїв, досліджувати архітектоніку твору на прикладі мистецького доробку Панаса Мирного («Серед степів», «Пропаша сила»), С. Руданського («До дуба», «Наука», «Студент»), І. Франка («Мойсей», «Борислав сміється»),

Лесі Українки («Сім струн») та інших письменників. Гімназисти вивчали періодизацію творчості Т. Шевченка, риси реалізму та романтизму, притаманні його поезії, осмислювали значення Кобзаря для розвитку української та світової літератури, та, головню, приділяли увагу національно-патріотичні проблематиці його творів.

Під час вивчення творчого доробку І. Франка вчителями Луцької української гімназії імені Лесі Українки робився акцент на національно-патріотичних проблемах та загальнолюдських цінностях, аналізувалися мотиви та художня цінність збірок «З вершин і низин», «Зів'яле листя», «Мій Измарагд».

На уроках українознавства гімназисти м. Луцька осмислювали роль М. Драгоманова у освітньо-культурному та політичному русі України. У рамках вивчення діяльності видатного публіциста, історика, філософа учні детально вивчали його творчість, висловлювали свої думки із приводу його твердження «космополітизм – ціль, націоналізм – засіб» [6, с. 1].

При вивченні літературного процесу початку ХХ ст. гімназисти Волинського регіону досліджували основні течії модернізму (естетизм, символізм, неоромантизм). Його ознаки вони простежували у творах М. Коцюбинського, В. Стефаника, О. Олесь, Г. Чупринки.

Сьогодні вартим уваги є той факт, що учні Луцької української гімназії імені Лесі Українки ознайомлювалися із творчістю письменників, які пізніше ввійдуть, за визначенням Ю. Лавріненка [7], в плеяду митців доби Розстріляного відродження, та читали твори, які з часом упродовж семидесяти років будуть невідомі українській громадськості. Це були, наприклад, п'єси та оповідання В. Винниченка («Краса і сила», «Брехня», «Базар»), в яких, згідно із програмними вимогами, слід було акцентувати на морально-етичній проблематиці. Восьмикласники вивчали ранню творчість П. Тичини, яка презентувала символізм в українській літературі. Зокрема, учні аналізували поему «Золотий гомін», в якій утверджується необхідність служити рідному народу, сповідувати національні ідеї, розбудовувати українську державність. Доречно зауважити, що у другій половині ХХ ст. творчість П. Тичини, як і інших талановитих письменників, вивчалася під іншим ракурсом, який нівелюватиме художню вартість його творів, акцентуючи на класовій нерівності та вірності тогочасній ідеології.

Проведений аналіз навчальних програм Луцької гімназії засвідчив, що вивчення гімназистами української літератури сприяло формуванню у них національних та морально-етичних ідеалів, естетичного смаку, ліризму. Гімназисти вивчали художню вартість творів талановитих митців слова, які пізніше будуть осуджені за сповідання принципів краси, гуманізму, вірності Вітчизні. Це сьогодні дозволяє констатувати той факт, що вчителі Луцької гімназії та Волинського регіону загалом намагалися засобами художнього слова виховати національно свідомих громадян, здатних

відчувати справжню лірику, красу, отримувати насолоду від читання.

Отже, на початку ХХ ст. вчителі Луцької української гімназії імені Лесі Українки проводили цікаві виховні заклади національного характеру, до яких намагалися залучити усіх гімназистів відповідно до їх інтересів та здібностей. При цьому викладання предметів мало національно-патріотичну спрямованість.

Педагогічний досвід вчителів Луцької гімназії є важливим для використання у школах незалежної України, де «зміст мети національного виховання базується на запитах суспільства і спрямований на підготовку свідомих громадян, морально чистих, підготовлених до праці і життя в сучасному суспільстві» [8, с. 30]. Відтак, на основі аналізу роботи викладачів Луцької гімназії імені Лесі Українки нами було вироблено рекомендації для сучасних педагогів щодо покращення здійснення національно-патріотичного виховання у школах сьогодення: а) урізноманітнювати національно-патріотичну тематику виховних позакласних заходів; б) виховувати національно-патріотичні цінності не лише на уроках історії та літератури, а й інших предметах; в) залучати до проведення свят активних громадських діячів, членів волонтерських організацій, учасників АТО; г) при викладанні навчальних дисциплін використовувати приклади вірності Вітчизні, документи про становлення української нації, кращі зразки українського письменства.

Спільні зусилля вчителів, батьків, науковців, громадських діячів, направленні на формування національної свідомості, значно сприятимуть вихованню підростаючого покоління в душі патріотизму, що є важливим чинником для розбудови та зміцнення української нації.

1. Національна доктрина розвитку освіти [Електронний ресурс] // Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws. **2.** Степанов О. Основи психології та педагогіки / О. Степанов, М. Фіцула. – К. : Академвидав, 2006. – 520 с. **3.** Хроніка Луцької української гімназії. – ДАВО, ф. 73, оп. 1, спр. 7, 12 арк. **4.** Протоколи засідань батьківського комітету. – ДАВО, ф. 73, оп. 1, спр. 8, 81 арк. **5.** Звіти про екскурсії учнів гімназії до Львова, Кременця, Гданська, Варшави. – ДАВО, ф. 73, оп. 1, спр. 32, 75 арк. **6.** Програма викладання української мови в гімназії в 1927–1928 н. р. – ДАВО, ф. 73, оп. 1, спр. 14, 5 арк. **7.** Лавріненко Ю. Розстріляне відродження / Ю. Лавріненко. – К. : Просвіта, 2001. – 794 с. **8.** Фіцула М. Педагогіка / М. Фіцула. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2003. – 232 с.